

OVER VLIETEN EN VAARTEN

K. Boschma

Het stukje Nederland waarin wij wonen is zeer waterrijk. Alom treffen we sloten en vaarten aan, die schijnbaar willekeurig het landschap doorsnijden. Als we de geschiedenis van de waterhuishouding in deze regio nagaan, dan is er echter wel degelijk een systeem in te ontdekken.

De watergangen hebben soms hun ontstaan te danken aan natuurlijke stroompjes en krekens. Andere zijn geheel of ten dele gegraven.

Opvallend zijn de drie rechte vlieten die lopen vanaf de Vlaardingse Vaart in de richting Maassluis. Van noord naar zuid treffen we aan de Noordvliet (of Trekvliet), de Middelvliet en tenslotte de Boonervliet.

Uit het feit, dat deze vlieten vrijwel recht zijn en met de verkaveling van de aangrenzende polders meelopen, dus evenwijdig aan de poldersloten, blijkt dat we hier met gegraven waterlopen te maken hebben, die jonger zijn dan de ontginning en de verkaveling.

Om meer inzicht te krijgen in het systeem van vlieten en vaarten, dienen we eerst wat verder in de geschiedenis van de streek terug te gaan.

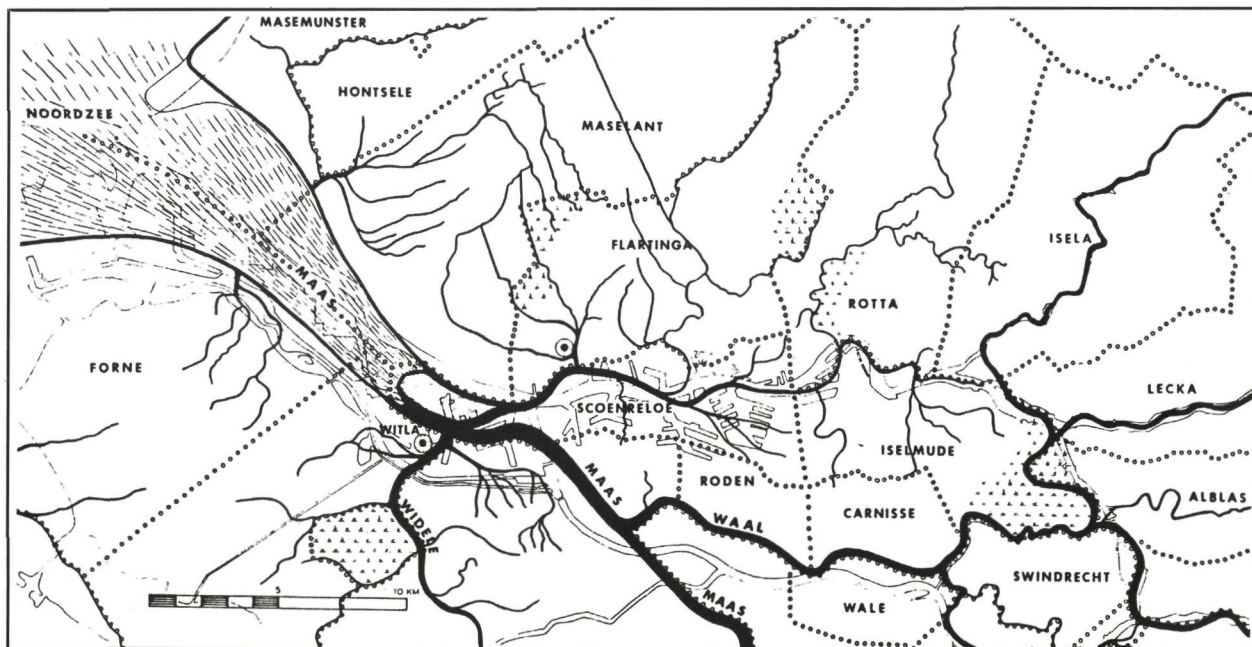
De oudste bewoning

Reeds zo'n 2300 jaar vóór het begin van de jaartelling was er bewoning in het gebied van de huidige Westwijk van Vlaardingen. Men woonde daar op en nabij de oeverwal van een veenkreek.

Ook in de ijzertijd, enkele honderden jaren vóór het begin van onze jaartelling kwam hier verspreide bewoning voor. Restanten van deze woonplaatsen zijn o.a. teruggevonden in de Broekpolder, de Holiërhoeksepolder, de Aalkeetbuitenpolder en recent ook in de Foppenpolder. De ijzertijdbewoning treffen we vooral aan op het veen, dat kennelijk hoog genoeg boven de zeespiegel lag, om hierop te kunnen wonen en vee te laten grazen. Het land was in die periode nog geheel onbedijkt.

De zee had via krekens en veenstroompjes vrije toegang

De oudste parochies in het Maasmondegebied, naar C. Hoek.

tot het gebied. Ook de afwatering vond via deze krekken op natuurlijke wijze plaats.

In de Romeinse tijd was de streek vrij intensief bewoond. De inheemse bevolking verbleef toen vooral op oeverwallen langs de krekken. Deze kleiige gedeelten waren steviger en minder aan klink onderhevig dan de veengebieden. Dat de ontwatering toen al enige aandacht kreeg, blijkt uit de vondst van een houten duiker in de West Abtspolder bij Schiedam, waarmee men bij eb water kon lozen, terwijl de duiker bij vloed het buitenwater keerde.

De Romeinen ondernamen ook grotere cultuurtechnische werken ten behoeve van hun troepenverplaatsing en bevoorrading. Bekend is in dit verband de Gracht van Corbulo.

Toen aan het einde van de derde eeuw de Romeinen deze streken verlieten, is ook de bevolking, om nog niet geheel duidelijke redenen, grotendeels weggetrokken. Alleen in de kuststreek op de hoger gelegen duinzandgronden kon de bevolking zich permanent handhaven. Ook zijn er aanwijzingen dat men op de hogere oeverwallen langs een aantal krekken is blijven wonen.

Enkele namen zoals die van de krekken de Gantel en de Spartel (oude naam voor Westgaag) en ook Berkel kunnen wijzen op Romeinse oorsprong.

In hoeverre in de 'stille' periode bepaalde Romeinse ontginningen weer tot wildernis vervielen is niet bekend. In ieder geval was deze streek tussen ± 300 en 700 na Chr. uiterst dun bevolkt. Er zijn althans weinig bewoningssporen uit die periode aangetroffen.

De Middeleeuwse ontginningen

Eerst in het begin van de 8e eeuw is er weer wat meer bekend over de bewoning en de bewoners van deze streken. De Frankische koningen kregen toen heerschappij in de lage landen. Met hen deed ook het Christendom zijn intrede. Omstreeks het jaar 725 schonk een zekere Heribald de kerk van Vlaardingen aan Willibrord, een zendeling afkomstig uit Engeland. Deze schonk de kerk met de daarbij behorende goederen op zijn beurt weer aan de abdij van Echternach in Luxemburg. Na de kerstening werd dit gebied opgedeeld in parochies, zoals op bijgaand kaartje aangegeven.

De reeds eerder genoemde krekken vormden vaak de begrenzing van de parochies. Dat deze grenzen een grote rol hebben gespeeld in de ontstaansgeschiedenis, blijkt uit het feit, dat sommige grenzen heden ten dage nog bestaan, zij het niet als parochiegrenzen. Zo loopt de grens tussen Maselant en Flartinga voor een deel over de huidige Rijskade tussen de Broekpolder, een Vlaardingse ontginning en de Aalkeetpolder, die als Maaslandse ontginning kan worden aangemerkt.

De wildernis was eigendom van de Frankische koningen. Dezen gaven het gebied in leen aan belangrijke personen of families die het bezit van de koning beheerden. In deze streken waren dat graven, ambtenaren van de koning. De wildernis was niet waardeloos, maar leverde voedsel, wild en vis, en verder brandstof en bouw materiaal, nl. veenplaggen en hout.

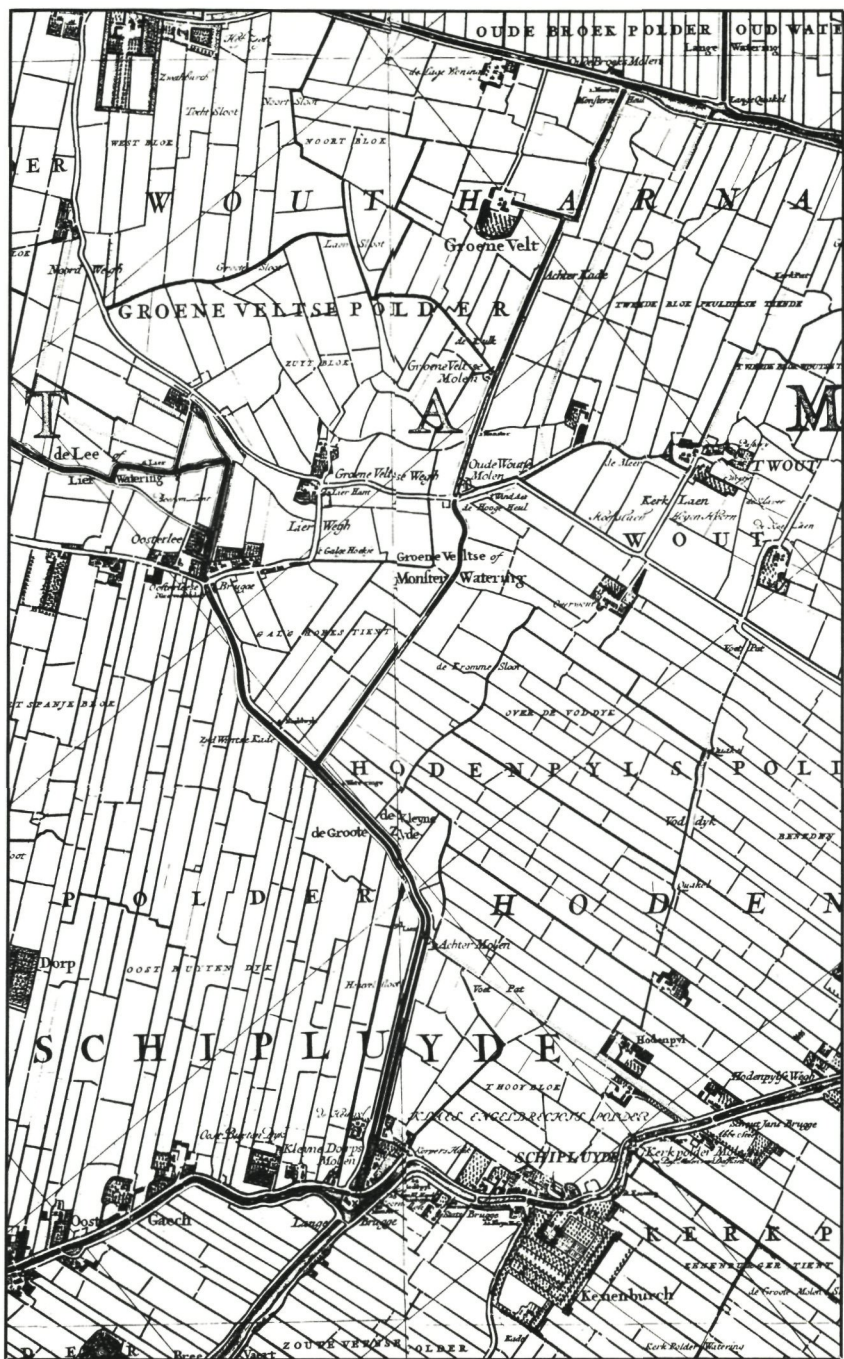
De graaf liet gunstig gelegen gedeelten met een goede natuurlijke afwatering in cultuur brengen om er een hof of hoeve te stichten. Zo is bekend dat o.a. Maasland en ook Delft omstreeks het jaar 1000 grafelijke hoeven waren. Men noemde dat een curtis. Vlaardingen had een soortgelijke hoeve die echter bezit was van de abdij van Echternach. Het is niet uitgesloten dat ook deze hoeve door de graaf werd beheerd.

In 1156 kwam de Vlaardingse hoeve door ruiling definitief in bezit van de graven van Holland. Op oude kaarten is de plaats van deze hoeve, waartoe volgens Hoek circa 200 ha land behoorde, terug te vinden. Het terrein was als een hoger gelegen perceel in de polder herkenbaar.

In de jaren twintig van deze eeuw is het terrein afgegraven en bebouwd geworden (omgeving Markgraafslaan).

Vanuit een dergelijke hoeve vond geleidelijk de verdere ontginning van het gebied plaats. Grote delen van de wildernis werden door sloten en greppels ontwaterd. Naarmate het inwonertal op en rondom de hoeve toenam, moest de ontginning zich uitbreiden.

Horige lieden, dus mensen die aan de hoeve gebonden waren, mochten onder bepaalde voorwaarden ook zelf gedeelten ontginnen. Gedurende een deel van hun tijd moesten ze herendiensten verrichten op de grafelijke hoeve. Later gaf de graaf ook aan anderen stukken wildernis uit tegen een bepaalde jaarlijkse belasting (tijns). Zo ontstond een landschap met een grote cen-

De Monsterse Watering en de Zijde werden gegraven om de afwatering van een groot deel van het Westland via de Vlaardingse Vaart mogelijk te maken. Kaart van Kruikius 1712.

trale hofstede, waartoe soms een soort kasteeltje of versterkt huis behoorde, met daar omheen verspreide kleinere hoeven (mansi).

Nabij Vlaardingen was de verkaveling vrij onregelmatig en min of meer blokvormig. De vorm van de percelen en de tracerings van de sloten werd vooral bepaald door de loop van de vele kreekjes behorend tot het stelsel van de Vlaarding en de Hoeylede. Dit type verkaveling treffen we voornamelijk aan in de kleigebieden.

De mansi zijn later uitgegroeid tot zelfstandige hoeven zoals o.a. de Joffer Achtenwoning, Steenhuizen en Huis te Holy.

De verkaveling van het Maaslandse gebied is in het algemeen regelmatig van vorm. Deze typische veenontginning treffen we aan in vrijwel alle Maaslandse polders. De ontginning vond plaats vanuit een dijk of een kreek, waarschijnlijk vanuit de Zuidgaag, en ging van daaruit in twee richtingen. Men groef in het veen rechte ontwateringssloten evenwijdig aan elkaar. Door de sloten langer te maken, verder de wildernis in, kon de ontginning zich naar behoefte uitbreiden. Het ontginnen en verkavelen kon doorgaan tot men een dijk, een watergang of een naburige ontginning tegenkwam. De Maaslandse grafelijke hoeve liep vanaf de Maas tot de Vlaardingse Vaart (Hoek). De hoeve omvatte het gehele gebied van Oost- en Westgaag in het noorden, tot de (latere) Maaslandse vlieten in het zuiden, samen circa 1.200 morgen (1.000 ha) groot. De percelen waren tot 6 km lang.

De graven traden steeds meer zelfstandig op; los van hun leenheer. Omstreeks het jaar 985 kreeg graaf Dirk II alle goederen die de keizer tussen de Lier en de IJssel bezat, waaronder de Maaslandse hoeve, in eigendom. Hij had een versterkte burcht, een zgn. mottekasteel gebouwd aan de oever van een kreek op de plaats waar nu de Maaslandse dorpskerk staat. De ronding in de Gaag midden in het dorp wijst nog duidelijk op de situering van dit voormalig grafelijk bezit.

De eerste bedijkingen

Zoals hiervoor reeds vermeld, lagen de oudste ontginningen oorspronkelijk hoog genoeg boven de zeespiegel, zodat bedijking toen nauwelijks nodig was. De vele veenstroompjes zorgden voor een natuurlijke ontwa-

tering. Het vervoer zal in die periode ook voornamelijk via deze stroompjes hebben plaats gevonden. Geen wonder dat men graag op de stevige oeverwallen en langs de krekken woonde. Het is begrijpelijk dat de verdere ontginningen juist vanuit deze bewoonde oevers plaats vonden.

Door de ontwatering kon echter geleidelijk klink optreden, wat een bodemdaling tot gevolg had. Ook het steken van veenzoden kan hierop van invloed zijn geweest. De oeverwallen langs de krekken die uit klei bestonden, klonken minder in dan de verder daarvan verwijderde veengebieden. Op deze manier kwamen de oorspronkelijke kreekoevers als ruggen in het landschap voor, een beeld dat ook nu nog duidelijk in de polders herkenbaar is. Door deze bodemdaling en door een langzame zeespiegelstijging, kwamen steeds vaker overstromingen voor, die het bestaan van onze voorouders bedreigden. Om de ontginning te beschermen, ging men dijken aanleggen, waarschijnlijk eerst primitief, later geleidelijk langer en hoger. Het centrale gezag van de graven gaf het voordeel, dat al spoedig verscheidene ontginningen gezamenlijk werden bedijkt. Zo moet vóór het jaar 1000 een flink gedeelte van de huidige Maasdijk aanwezig zijn geweest, nl. het stuk tussen Schiedam en de Nolweg (tussen Maasland en De Lier). Via de Nolweg, de Oude Campsweg en de Burgersdijk eindigde de dijk bij de boerderij 'Diepenburgh' (nu 'Het Kraaiennest'), waarachter kennelijk hogere gronden voorkwamen.

Toen graaf Dirk III in 1018 bij Vlaardingen een Duits leger versloeg, was er voor het eerst sprake van dijken. Dit hoefijzervormige dijkgedeelte beschermde de ontginningen van Kethel, Vlaardingen en Maasland. Het Leegebied (= Liergebied) stond toen nog in open verbinding met de zee. Het Leegebied was dus aan de zuidzijde bedijkt door het genoemde Maaslandse dijkstelsel. Dit gedeelte heeft echter niet lang dienst gedaan als zeewering, omdat ook de Lee al spoedig door dwarsbedijkingen werd afgedamd, eerst bij de Lierhand, later steeds verder benedenstrooms: Hogeweg, Hoefweg en Oude Dijk.

Door de pas aangelegde dijken en het daarmee samenhangende afdammen van de oude krekken, was een natuurlijke ontwatering van de ontginningen steeds minder goed mogelijk. Het overtollige regenwater werd geloosd via openingen in de dijken, vaak op plaatsen

van afgedamde krekken, welke gaten bij hoog buitenwater tijdelijk werden gedicht. Men noemde zo'n opening een lucht. Deze namen komen nog steeds voor, zoals: 'Huis ter Lucht', 'de Grote Lucht' en 'de Kleine Lucht'. Al spoedig moeten deze luchten zijn verbeterd door het aanbrengen van houtconstructies, zodat men van sluizen ging spreken. Bemaling was in deze vroege periode uiteraard nog niet van toepassing.

Dijkdoorbraken en overstromingen

In de 12e eeuw deed zich een periode van zeespiegelstijging voor. Deze staat bekend als de middeleeuwse transgressieperiode (Duinkerken IIIB).

Het primitieve dijk- en sluisstelsel in deze streken bleek onvoldoende bestand tegen het geweld van de zee. Bij diverse stormen sloeg de zee gaten in de dijken en drong via het oude krekkenstelsel het land binnen. Er ontstonden zelfs nieuwe vloedkrekken van waaruit in de lagere gebieden opnieuw klei werd afgezet.

Uit historische gegevens is bekend, dat er in de jaren 1134-1135 grote dijkdoorbraken zijn opgetreden, die vooral het westelijk en noordelijk deel van het Westland troffen. De oude afsluiting van de Gantel bij Monster brak opnieuw open zodat de zee via het reeds ten dele verlande krekkenstelsel diep het land kon binnendringen. In grote delen van het Westland, zelfs tot voorbij Rijswijk en Delft, werd opnieuw klei afgezet. Deze jonge zeeklei kreeg de naam: Westlanddek. Bestaande ontginningen gingen verloren, doordat sloten en greppels verdwenen als gevolg van kleiafzetting en verspoeling.

Ook in het zuiden langs de Maas, in die tijd eigenlijk een zeearm, sloegen grote gebieden weg. In 1163-64 vonden overstromingen plaats die vooral dit zuidelijke gebied teisterden. Vlaardingen en Schiedam hadden zwaar te lijden, omdat delen van de Maasdijk wegspoelden. De oude nederzetting Harg, nabij Kethel, verdween geheel. De juist tot enige betekenis geraakte handelsnederzetting aan de haven van Vlaardingen werd eveneens weggeslagen, zodat de plaats terugviel tot een agrarische nederzetting. Zelfs de begraafplaats ten zuiden van de Vlaardingse kerk verdween in de golven. Men moest de kerk beschermen door een met steen versterkte dijk ten zuiden van de kerk te maken. De Maasdijk werd hersteld door meer landinwaarts

De Zuidvliet loopt door het dorp Maasland.

een inlaagdijk aan te leggen. De toen afgezette klei duidt men wel aan als het Vlaardingendek.

Ook ter hoogte van Maasland brak de Maasdijk door, waarbij het oorspronkelijke dorpje Maasland dat waarschijnlijk dichtbij de dijk lag, geheel verdronk. Met een meer landinwaarts gelegen inlaagdijk herstelde men de Maasdijk. Aan de bocht in deze dijk, ter hoogte van het huidige Maassluis-West is de inlaagdijk nog duidelijk herkenbaar.

Het zeewater moet tot de huidige Kerkweg en Molenweg hebben gestaan. Uit het feit, dat vrijwel alle boerderijen aan de Oostzijde van de Kerkweg en de Molenweg, dus in de huidige Commandeurspolder (die toen Poelpolder heette) staan, kan men afleiden, dat de

De Vlaardingse Vaart met de sluizen in Vlaardingen; de Poeldijkse Watering. Huijeshoek (bij de pijl). Kaart van Kruikius 1712.

Dijkpolder (die toen Ommedijckspolder werd genoemd), een onbetrouwbaar woongebied was. Oude woonplaatsen in die polder stonden dan ook op de terpjes, zoals de Hoefwoning en de Veldwoning. Omstreeks 1190 was de Dijkpolder weer drooggelegd en opnieuw verkaveld.

De Maasdijk en de ontwatering

Kort na de overstromingsperiode vonden allerlei cultuurtechnische voorzieningen plaats, niet alleen herontginning van de overstroomde gebieden maar ook verbetering van de afwatering en uitbreiding van de bedijkingen.

De Maasdijk werd na de overstromingen verbeterd en verder doorgetrokken in de richting Monster. Omstreeks het jaar 1250 was de Maasdijk volgens het huidige tracé al aanwezig. Dit betekende tevens een aanmerkelijke beveiliging van het Westland en geheel Delfland. Omdat de Maasdijk een definitieve afsluiting vormde van de vroegere krekken, ook van de Lee, werd de ontwatering van het gebied steeds moeilijker. De luchten en primitieve sluizen, die de grootste risico's voor dijkdoorbraken inhielden, zullen zoveel mogelijk zijn opgeheven.

De Vlaardingse Vaart, de oostelijke begrenzing van de Maaslandse ontginning, (in 1085 was de naam Scipleda al bekend), speelde in de ontwatering een belangrijke rol. De vaart, die ook wel Breevaart werd genoemd, is waarschijnlijk ten dele gegraven en voor het overige ontstaan uit natuurlijke krekken, zoals de Vlaarding en de Hoeylede. Waar de Vlaardingse Vaart in Vlaardingen bij de Maasdijk uitkomt, kwamen sluizen voor.

De oorspronkelijke sluizen moeten volgens sommige publicaties zuidelijker hebben gelegen dan de huidige, nl. bij de Brede Havenstraat, ten noorden van de Vlaardingse kerk. Ten westen van Vlaardingen kwamen eveneens uitwateringssluizen voor, nl. te Hutjeshoek, waar men momenteel volkstuinten aantreft.

Via deze sluizen kon de Poeldijkse watering (genoemd naar Willem Poeldijcx, die daar land had) in de Maas uitwateren.

Volgens de kaart van Kruikius (1712) ging de benedenloop van de Poeldijkse watering nog door in de richting van de Vlaardingse kerk. Onder de Hoogstraat, een deel van de Maasdijk, heeft men restanten

van sluizen of heulen aangetroffen, die zouden kunnen wijzen op uitwatering van de Poeldijkse watering via de genoemde sluizen bij de Brede Havenstraat. Is dit mogelijk een voorganger van de sluizen van Hutjeshoek of hebben beide naast elkaar bestaan?

Al voordat de Maasdijk werd gesloten, stond het Gantelgebied (Honselersdijk, Poeldijk) via de Monsterse Watering in verbinding met het Liergebied. Toen ook de Lee door de Maasdijk definitief werd afgesloten, groef men ter ontwatering van een groot deel van het Westland, tussen de Lee en de Vlaardingse Vaart, de Zijde, die bij de korenmolen 'De Korpershoek' in Schipluiden, in de Vlaardingse Vaart uitkomt.

Naast de Vlaardingse Vaart waren er verschillende watergangen die mede voor de afwatering van een deel van het Westland moesten dienen. Ook deze watergangen gingen allemaal richting Vlaardingen.

Zo kon het water vanaf Schipluiden ook via de Oostgaag, de Middelwatering (naast Kwakelweg), de Bommeer, de Rijskade en een thans reeds vergeten watergang 'De Zevenhonderd Gaarden' naar de sluizen van Hutjeshoek stromen. Ook via de door het dorp Maasland lopende Zuidgaag vond het water door de Zuidbuurt, de Lickebaarts Watering en de bovengenoemde Poeldijkse Watering zijn weg naar de sluizen van Hutjeshoek.

Uit een 16e eeuwse aantekening van de secretaris van het Hoogheemraadschap van Delfland, weten we dat de door het dorp lopende Zuidgaag vroeger doorliep in de Poeldijkse watering. Het boezemwater eindigde toen niet zoals thans, bij de Zuidbuurtse Dam. De aantekening luidde:

'Welcke waterlosinghe ofte Gaech, eer die voors. polder becadet plach te wesen, noch suytwaerts op plach te strecken nae Vlaardinge toe.'

Trekvljet en Middelvliet

Uit verschillende archiefgegevens blijkt, dat de diverse Vlaardingse sluizen de zware uitwateringstaak van de hele streek niet aankonden. Er waren voortdurend klachten over dijkdoorbraken en overstromingen. Hoewel er over de aanleiding tot de aanleg en het graven van de Trekvljet (of Noordvljet) en de Middelvliet (of Zuidvljet) tot nu toe niets bekend is, kan men aannemen, dat de drijfveer was het verminderen van de druk op de Vlaardingse sluizen en dijken. Evenmin is

bekend waarom van de acht ambachten die in Vlaardingen uitwaterden juist Monster en Wateringen het eerst werden verplicht (?) elders vlieten te graven en sluizen te maken en deze te onderhouden. Als men de kaart bekijkt is het tracé van de beide vlieten logisch. Er waren kennelijk geen moeilijkheden met het rechte en brede gedeelte van de Vlaardingse Vaart tussen Schipluiden en de Vlaardingse Schouw. Voorbij dit punt wordt de Vlaardingse Vaart bochtiger en heeft deze meer het karakter van een kreek; hier was wateroverlast meer voor de hand liggend. Men groef de beide vlieten vanaf de Vlaardingse Schouw en volgde de bestaande verkaveling in de richting Maasdijk. Men passeerde het lage en waterrijke Bommeergebied.

Er was kennelijk geen samenwerking tussen de beide ambachten. Zo groef Monster de Trekvluit en bouwde de Monsterse sluis en Wateringen de Middelvliet met de Wateringse sluis. Er vestigden zich al spoedig enkele sluiswachters, schippers en vissers nabij de sluizen: het eerste begin van Maassluis, oorspronkelijk Maaslandsluis genoemd.

Het is niet met zekerheid bekend of beide vlieten gelijktijdig werden gegraven. Zelfs het juiste jaartal van gereedkomen is niet bekend.

De oudste archiefaantekening over deze vlieten en sluizen vinden we in een rentmeestersrekening van 1334, nl. over de visrechten van de nieuwe vlieten: *'item van der vischerie van den 2 wateringhen in Maasland metten sluysen ende van Boemere.'*

De Noordvluit of Trekvluit in Maassluis vanaf de Monsterse sluis.

De Boonervliet, sinds 1928 voorzien van een gemaal, genaamd 'Mr. C. P. Zaaijer'.

Door het graven van de beide vlieten zou men aannemen, dat de toestand in en bij Vlaardingen ingrijpend verbeterde. De beschikbare gegevens duiden er echter op dat van een dergelijke verbetering geen sprake was. In 1376 gaf de baljuw, die tevens dijkgraaf was, 142 pond uit en in 1377 nog eens 138 pond voor herstel van de dijk bij Hutjeshoek, die bij grote stormen was weggeslagen. In diezelfde tijd bezweken ook de sluizen in Vlaardingen die — zoals vermeld — waarschijnlijk bij de Brede Havenstraat lagen, ten noorden van de Vlaardingse kerk. Deze werden pas later hersteld, zoals nog zal blijken. De waterstaatstoestand van Vlaardingen was toen bepaald slecht.

Kennelijk mede door de forse kosten van dijkherstel, trachtte de graaf zich in deze periode steeds meer te distantieëren van allerlei dijkwerken. Nog in 1375 werd één van de heemraden van Delfland, Willem van Naaldwijk, bij de graaf geroepen om te spreken over de recente dijkdoorbraken.

Op 4 juli 1379 vaardigde graaf Aelbrecht van Beieren het zgn. Maasdijkcharter uit, waarbij hij strenge regels stelde aan hen die land hadden achter de dijk en daarom dijkplichtig waren. De Maasdijk was 'verhoefslaagd'. Dit alles nam echter niet weg dat er nog geen 50 jaar na het graven van de beide vlieten ingrijpende maatregelen genomen moesten worden om de ontwatering van Delfland en met name de situatie in en nabij Vlaardingen te verbeteren.

De Boonervliet

Omstreeks 1380 groeven de ambachten Maasland, Naaldwijk en Voorburg een derde vliet tussen de Vlaardingse Schouw en Maassluis. Ook nu is weinig bekend over het graafwerk zelf en over de bouw van de sluizen. De plaats van de eerste twee vlieten was kennelijk zo goed gekozen, dat men de derde er nu naast groef, iets meer zuidelijk. Omdat de percelen geren, d.w.z. geleidelijk breder worden in de richting Maassluis, wijkt ook de nieuw gegraven vliet steeds verder af van de beide oudste.

Het eerste stuk bij de Vlaardingse Vaart was zo smal, dat het nooit werd bemalen. Verder in de richting Maassluis ontstonden tussen de vlieten 2 smalle polders; nl. de Foppenpolder, ook wel Kleinpolder genoemd en de Sluispolder, later allebei bemalen polders. Een koopbrief van 1385 handelt over 3 morgen land in Maasland, genaamd *'in 't breede were, suytwaerts daarvan gelegen land es nu verdolven totte nyeuwe sluijsvliet genaamd Boonervliet'*. In 1385 was de derde vliet dus gegraven.

De naam Boonervliet is genoemd naar Boonen, die daar land had. Een schenkingsbrief in het archief van de Duitse Orde van 1321 beschrijft *'land der kinderen van wijlen Gerard, genaamd Boonen, van Ghaweg tot de Middelweteringhe'*.

Over de motieven voor het graven van de Boonervliet is iets meer bekend, en wel uit een brief van Graaf Aelbrecht over visrechten: *'voir die slusen die onsen hiem-*

Waar de Vlaardingse Vaart uitmondt in de haven bevindt zich een modern sluizencomplex.

raat elwaer sullen doen maken of legghen voir die slusen die tot Vlaerdinghe opghekuert (= afgekeurd) sijn'. Een latere archiefaantekening verduidelijkt deze zin aldus: de afgekeurde sluizen 'lagen an Hutgenshoek en de nyeuwe an Boonen'.

Opvallend is het, dat de drie ambachten nu kennelijk samen één vliet groeven: de Boonervliet. Wel maakte men die sluizen in de Maasdijk aan het eind van de Boonervliet. Dit was kennelijk het meest kostbare en onderhoudsintensieve deel van het werk, waarvoor de ambachten zelf en afzonderlijk verantwoordelijk bleven. Eerst in 1653, dus bijna 3 eeuwen later, hebben de ambachten de drie sluizen vervangen door één nieuwe sluis.

Herstel van sluizen en dijken

Na het gereedkomen van de Boonervliet was het zwaartepunt van Delflands ontwatering verlegd van Vlaarding en naar Maaslandsluys waar nu vijf ambachten het overtollige water in de Maas loosden. Nog slechts drie ambachten bleven op Vlaarding afwateren, nl. Vlaarding-Ambacht, Schipluiden en Rijswijk. Nu was de situatie in en bij Vlaarding kennelijk beheersbaar geworden. Men ging over tot herstel van sluizen en dijken. De sluizen van Hutjeshoek werden opgeheven en de zwakke dijk hersteld. De beide toeleverende watergangen, nl. de Poeldijkse Watering en de Zevenhonderd Gaarden sloot men af.

Het dichten van de sluizen en het herstel van de dijk was een te zware taak voor de ingelanden die daar dijkplichtig waren. De acht west-ambachten moesten daarom het karwei klaren en de dijk werd hersteld *'mit goeden stien ende stienkalc'*.

In het register van Delfland wordt voortaan gesproken van de *'Steenendijk an Huytgenshoeck'*. Op de kaart van Kruikius van 1712 komt de naam Hutjeshoek nog steeds voor.

In 1389 kwamen ook de nieuwe Vlaardingse sluizen gereed op de plaats waar we ook nog het fraaie sluizencomplex aantreffen tussen de Hoogstraat en de Korte Dijk. Het waren resp. de Schipluidense sluis, de Rijswijkse sluis en de sluis van Vlaarding-Ambacht. Zij vervingen de oude sluizen die eerder bij een storm waren bezweken.

De bemaling

Met het gereedkomen van de vlieten was de ontwatering van het Delflandse gebied voor de volgende eeuwen bepaald. Hoewel er uiteraard in de loop van de tijd veel is verbeterd, is de ontwatering via de vlieten tot op de huidige dag in principe niet gewijzigd.

De vlieten zullen in eerste aanleg waarschijnlijk veel smaller zijn geweest. Er was bij de aanleg nog geen polderbemaling, zodat er tussen poldersloten en vlieten geen groot peilverschil bestond. De dijken, die thans het vlietwater, dat enkele meters hoger staat dan de polders, keren, waren in die beginperiode nauwelijks aanwezig.

De huidige vlietlanden geven vrij goed de stand weer, zoals die oorspronkelijk overal moet zijn geweest.

Zo rond 1440-1450 begonnen de windwatermolens hun intrede te doen en ontstond er meer verschil tussen polder- en boezempeil. Door intensieve bemaling van de polders werden steeds meer eisen gesteld aan de afmetingen van de boezemwateren, waartoe de vlieten behoren. Het is bekend dat er op een zeker moment 99 molens waren, die het water op de boezem van Delfland en Schieland uitsloegen.

De Vlietlanden

De smalle stroken land tussen de Maaslandse vlieten

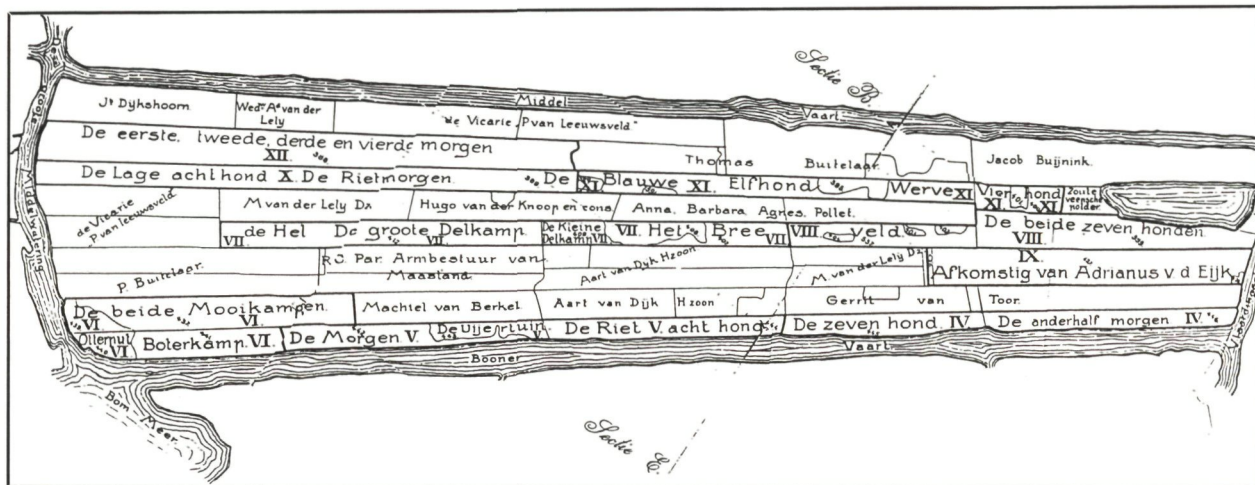
waren in het gedeelte tussen de Vlaardingse Vaart en de Middelwatering (bij de Bommeer) zo smal, dat bedijking en bemaling niet lonend waren. Omdat het water op peil bleef, vond geen verdere klink van het veen en de slappe klei plaats. Het land bleef op hoogte, dat is enkele decimeters boven Delflands peil. Dit in tegenstelling tot de naastliggende polders, die door bemaling thans 2,5 à 3 meter lager liggen.

Het onbemalen vlietland is wel verkaveld. De kavelsloten zijn nog duidelijk herkenbaar. De boeren uit de omgeving hadden er hun hooiland. Het hooi stond bekend om zijn goede kwaliteit. Omdat deze landen niet werden bemest groeiden tussen het gras veel kruiden, die aan het hooi een kruidige geur (en smaak?) gaven. Nog kan men genieten van de bloemenrijkdom, waaronder vele orchideeën, op deze schrale en moerassige vlietlanden die thans in eigendom en beheer zijn bij de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland.

Vele eeuwen lang was het vlietland grotendeels in bezit van enkele eigenaren, die de gras- en rietopstanden jaarlijks verpachtten aan boeren in de omgeving. Deze verpachtingen waren openbaar. Verschillende akten daarvan zijn bewaard gebleven.

Zo vond in 1841 een verpachting plaats door notaris J. H. Knottenbelt uit Vlaardingen in herberg 'Huis ter

Vele percelen gras- en rietland op het vlietland hadden oude veldnamen (kaartje 1920).

Vlaardingse Vaart met Broekkade.

Lucht' in Maasland. Het verpachte vlietland was toen eigendom van de dames Willemke Wassenaar en Petronella Johanna Pennis te Amsterdam.

Zoals blijkt uit het hierbij afgebeelde kaartje, dat betrekking heeft op een verpachting in 1920, hadden de meeste percelen namen. Deze veldnamen zijn soms zeer oud en stammen in ieder geval uit de periode, voordat het kadaster bestond. De meeste veldnamen hebben betrekking op de oppervlakte van het betreffende stuk land, zoals: de zevenhond, de anderhalf morgen, e.d. Andere namen zeggen soms iets over de kwaliteit van het land of de ligging van het perceel, zoals: de boterkamp, mooikampen, delkamp (del = laagland), de blauwe elfhond (blauw grasland), de otterpetten, de rietmorgen en de hel. Verschillende van deze oude namen zijn bewaard gebleven in straatnamen van een nieuwbouwwijk in Maasland.

Omdat geen paarden of machines op het moerassige vlietland ingezet konden worden, moest men al het werk in handkracht uitvoeren. Dat betekende: maaien met de zeis, hooien met de vork en de reif, dragen met de burry en tenslotte het hooi naar huis varen met de schuit. In de jaren na de Tweede Wereldoorlog, toen machines overal hun intrede deden, raakte het verpachten en hooien van de vlietlanden in onbruik. Om de fraaie, bloemrijke grasbegroeiing in stand te houden, laat Natuurmonumenten de vlietlanden thans door vrijwilligers maaien.

Tot voor enkele jaren wisten we niet dat deze vlietlanden ooit bewoond zijn geweest. Enkele jaren geleden werd een kaartje aangetroffen, getekend door Jan Potter in 1572, waarop twee boerderijen staan aangegeven. Ze waren alleen over water, de Boonervliet, be-

reikbaar vanuit de Broekpolder. Aangenomen wordt dat deze woonplaatsen al bestonden voordat de Boonervliet werd gegraven. Het land behoorde toen gewoon tot de Vlaardingse of Maaslandse ontginning. Door oppervlakkige ontwatering van het vlietland en het ontbreken van bemaling, werd het land echter steeds drassiger, zodat bewoning langzamerhand problematisch was.

Tijdens het beleg van Leiden in 1574 liet Willem van Oranje in deze streek de dijken doorsteken, zodat het zeewater vrij spel had. Velen vluchtten. Men neemt aan dat ook de bewoners van de vlietlanden toen vertrokken en er niet meer terugkeerden. Door bodemonderzoek heeft men enkele jaren geleden de weggezakte en met veen overgroeide fundamenteën kunnen lokaliseren. Achteraf bezien gaven de oude veldnamen reeds duidelijk aan, waar de boerderijen hebben gestaan: de Werve en de Uijntuin of Uijertuin.

De trekschuit

Met de uitbreiding van handel en verkeer, o.a. door de groei van de omliggende steden Delft, Vlaardingen en Maassluis, nam ook de scheepvaart op de vlieten in betekenis toe. De oorspronkelijk smalle watertjes zullen geleidelijk verbreed en uitgediept zijn. Al te veel bochten van de oude kreken werden recht getrokken of zelfs afgesneden.

Nabij het dorp Maasland langs de Commandeurskade en de Kluiskade en ook in de Zuidbuurt zijn de restanten van de oorspronkelijke kreken terug te vinden. De vlietlandjes in de afgesneden bochten bleven als eilandjes achter. Ze vormen ook thans nog fraaie landschapselementen bestaande uit moeras- en rietland. De grotere eilandjes zijn zelfs bewoond.

Omstreeks 1640 liet Delft een onderzoek instellen naar de mogelijkheid tot het exploiteren van een regelmatige trekschuitverbinding met Maassluis. Notaris Schieveen informeerde bij de belanghebbende ambachten en polderbesturen. Natuurlijk kreeg men zeer uiteenlopende reacties over zo'n veerschuit en over de te volgen route. De burgers van Maasland wilden wel dat de trekschuit een route door het dorp kreeg, dus via de Oostgaag en de Zuidgaag. De boeren in de Oostgaag waren het met de trekschuit en het aan te leggen jaagpad helemaal niet eens. Ze schreven dan

Brug met ongelijke leuning in het trekpad langs de Noordvliet nabij de Vlaardingse Schouw. De leuning vormde geen obstakel voor de lijn van de trekschuit.

ook in 1643 een uitvoerig request, waarin ze verzochten *'dat het selve rijpath (soo het selve aldaar moet comen) mach geleijt worden niet binnen door en de door den dorpe van Maeslandt, maer buijten omme de vliet (bedoeld wordt de Noordvliet) door, ende soo op Maassluijs voorseijt toe'*.

Ze waren bang dat de Oostgaag ten behoeve van de trekschuit uitgediept zou moeten worden en dat daarvoor het gevaar voor dijkdoorbraak zou ontstaan. Bovendien was de kwaliteit van het rijpad langs de Oostgaag dat 's winters afgesloten was, zo slecht dat dit pad niet geschikt was als jaagpad voor de trekpaarden. Hoewel de route via het dorp Maasland korter was dan 'buitenom', koos Delft toch voor de route via de Vlaardingse Vaart en de Noordvliet. De vele bruggen in Maasland en in de Oostgaag veroorzaakten een te zware belemmering voor de trekschuit. Ook verwachtte Delft dat Vlaardingen wel spoedig op de route zou aansluiten en dat woog zwaarder dan de 200 huisgezinnen in Maasland. Toch moesten er nog veel voorzieningen getroffen worden voordat de eerste trekschuit Maassluis bereikte.

In het dorp Schipluiden moesten de paarden zich via de brug naar de overzijde van de Gaag begeven waar men de verbeterde kade van de Zouteveensepolder

volgde. De rollepalen in de bocht van de Gaag in Schipluiden getuigen nog steeds van deze trekschuit-route.

Bij de Noordvliet (Vlaardingse Schouw) moesten de paarden via een overzetveer de Vlaardingse Vaart oversteken. Ook hier waren allerlei voorzieningen nodig. Vanaf dit punt volgden de paarden verder het trekpad langs de Noordvliet naar Maassluis. Toen zal zeker de naam Trekvliet of Maassluise Trekvliet zijn ontstaan. De stad Delft moest het trekpad 'ten eeuwige dage' onderhouden.

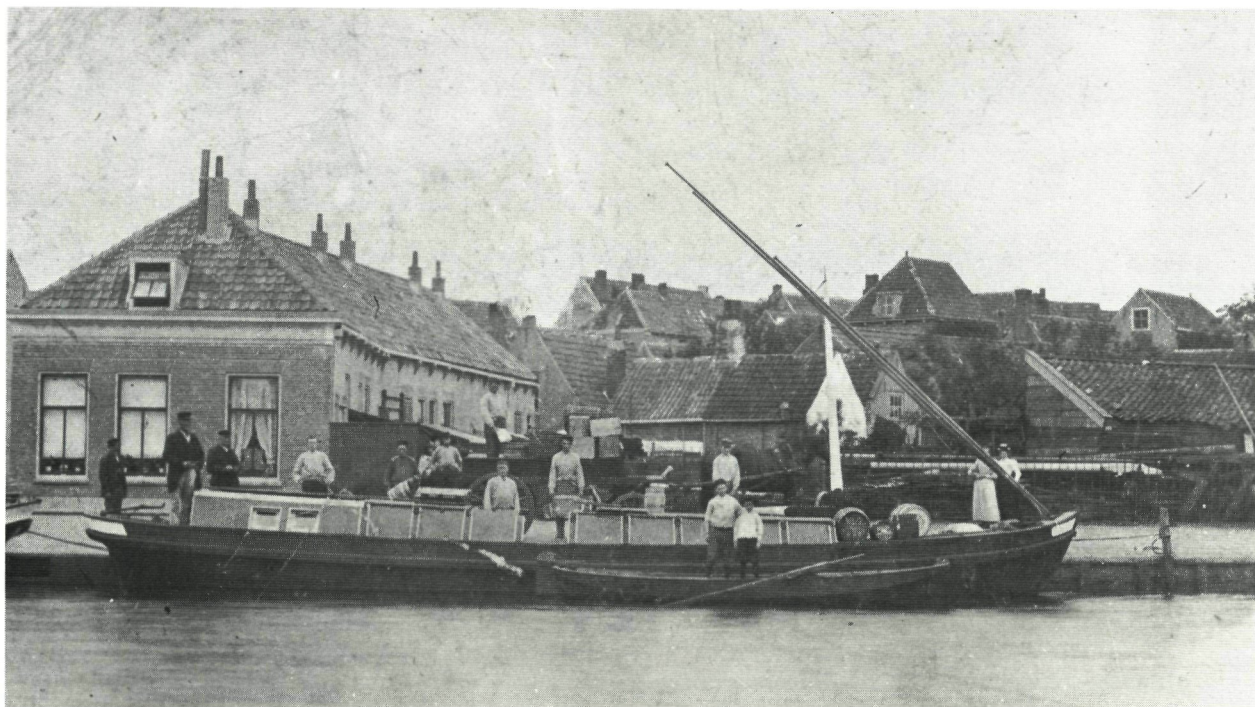
De trekschuit was van groot belang voor het goederen- en personenvervoer tussen Delft en Maassluis.

Men kreeg een 'snelle' verbinding (circa 2 uren) tussen beide steden en kon op gerieflijke wijze in de roef, meerdere keren per dag, zijn bestemming bereiken. Men kon zowel 's morgens als 's middags afvaren en op donderdag (marktdag) vertrok vanaf Maasland tegenover de herberg Huis ter Lucht, nog een extra schuit. Enige jaren nadat de verbinding Delft-Maassluis tot

stand was gekomen, volgde ook Vlaardingen. In 1654 kwamen Delft en Vlaardingen overeen dat ze van elkaars trekpaden gebruik mochten maken. Het trekpad werd vanaf de Vlaardingse Schouw doorgetrokken naar Vlaardingen via de kade van de Holiërhoekse- en Zouteveense polder. Het stadsbestuur moest de kade onderhouden door jaarlijks 20 schepen puin en 30 schuiten klei te leveren en op aanwijzing van de molenmeesters op de kade te verwerken. Het stadsbestuur van Vlaardingen stelde de trekschuit beschikbaar.

De veerschipper moest zich houden aan de 'ordonnantien' waardoor hij o.a. verplicht was dagelijks, behalve op zon- en feestdagen één schuit naar Delft te varen en op donderdag twee. Het tarief voor personen was tot 1815, toen een nieuw reglement ging gelden, 4 stuivers, waarvan één stuiver aan het stadsbestuur ten goede kwam voor onderhoud van schuiten en trekpaden. Men vertrok vanaf de Waal via de Biersloot en de Delftse Vaart.

De trekschuit aan de kade te Vlaardingen.

De veerschipper was een vertrouwenspersoon: hij vervoerde niet alleen, hij deed op verzoek ook boodschappen, bezorgde pakjes, inde en betaalde kwitanties en deed velerlei zaken.

Het geslacht De Willigen was een bekende Vlaardingse veerschippers-familie die dit beroep bijna 150 jaar uitoefende. De schipper moest zorgen voor een knecht en een bekwame jager, die minstens 14 jaar oud moest zijn, en een jaagpaard dat de hele tocht naar Delft in één keer kon volbrengen.

Toen in de vorige eeuw de rijwegen naar Delft verbeterd werden, ging het geleidelijk minder met de trekschuiten. Later ging ook de omnibus, met paarden bESPannen, regelmatige diensten tussen de steden onderhouden.

Tot 1924 heeft de Vlaardingse trekschuit het nog volgehouden. Willem de Willigen herdacht toen dat hij het veer 60 jaar had gediend.

Tot na de Tweede Wereldoorlog bleven vrachtschuiten de vlieten en vaarten bevaren, meestal motorisch aangedreven. Nog maar een enkele keer werd het trekpad gebruikt. De 'Westlanders' voeren nog jaren lang hun lading naar steden, dorpen en boerderijen.

De vaart op de vlieten is inmiddels geheel door plezierjachten, zeilboten en surfplanken overgenomen. Sommige bruggen, heulen, veren en rolpalen herinneren nog steeds aan de periode van de trekschuiten. De ou-

de trekpaden doen thans dienst als fiets- en voetpaden, zodat nog altijd velen kunnen genieten van dit interessante landschap met zijn vlieten en vaarten.

LITERATUUR:

- *Geschiedenis van Het Hoogheemraadschap van Delfland door mr dr Th. F. J. Dolk.*
- *De zevenambachten en het Hoogheemraadschap van Delfland door mr dr J. P. Winsemius.*
- *Het verkavelingspatroon van Midden-Delfland door C. Hoek. Midden-Delfkrant 13 september 1980.*
- *Het stedelijk karakter van Vlaardingen in de Middeleeuwen door Kees Maat. Historisch Jaarboek Vlaardingen 1988.*
- *Het trekpad van Delft naar Maassluis en Vlaardingen door J. W. Moerman. Midden-Delfkrant december 1984.*
- *De veerschipper op Delft door M. C. Sigal. Nieuwe Vlaardingse Courant 4 november 1924.*
- *Midden-Delfland, een archeologische kartering door Epko J. Bult. R.O.B. 1983.*
- *De beneden-delta van Rijn en Maas door P. A. Hendrikx. Hollandse Studiën nr. 19.*
- *Het Buysse gatt, Vlaardingen. Uitgegeven door het Buizengatcollectief 1987.*